

tiltása körülbelül egybeesik Katónának kecskeméti ügyészkedése kezdetével. Kecskemétre költözését a becsvágyában csalódott költő elvonulásának, ottan töltött tíz utolsó életévét pedig valamelyes keserű meghasonlottság élet-apasztó időszakának szereti látni az irodalmi közvélemény. Hajnóczynak az említett évtizedből eddig ismeretes adatok alapján is más a véleménye. Úgy látja, nagyon jól belelátta magát Katona a vidéki város hivatalnok-körének társas életébe; költői és drámaírói pályáját, mintha csak ifjúkorifoglalkozásnak tekintette volna, mintegy önként le akarta zárni maga is; ügyvédi pályájához azonban ragaszkodott, hivatal után törekedett s öntudatos tervszerűséggel igyekezett hazajutni szülővárosába. Ezt látszik igazolni az a «Ziska» című drámájához már 1813-ban írt előszó, melyet szintén a Miletz-féle Katona-iratokból tesz közzé Hajnóczy s mely valóban úgy hat, mintha búcsút akarna mondani a színháznak, mert az ő «örök Útmutatója azon pályára inti, melynek környüllállásai megtiltják ezentúl e hasonló munkálódást». Tudnunk kell, hogy ez évben végezte be jogi tanulmányait s lett Pesten kir. táblai jegyző (augusztus 28.).

Hajnóczynak mindenesetre igaza van, mikor Katona arcképéből kitilt minden beteges, érzelgős, magát siratózó gyengeséget. Viszont az az egy bizonyos, hogy a halhatatlanság becsvágya ki nem aludt belőle. Aki oly elragadó szenvedéllyel írhatott saját remeke sorsáról, mint ő Bánk bánról megjelenése után csakhamar a Tudományos Gyűjteményben (1821 április), annak a lelkében soha többé ki nem aludhattott a szent lobogás.

Reméljük, Hajnóczy Iván tovább is vallatni fogja még Kecskemétet s talán tudni fog egykor még teljesebb világot vetni a költőnek e Bánk bánfordulat utáni lelki magatartására; mert e lélek érdekel bennünket legelső sorban s kihűltében hinni a látszat ellenére sem volnánk képesek.

Horváth János.

Pukánszky Béla: A magyarországi német irodalom története. Impozáns kötet ez a Budavári Tud. Társ. kiadásában megjelent 607 lapnyi terjedelmű mű, amely a legrégibb időkől 1848-ig adja a honi német irodalom történetét. Alapvető munka, mert ezt a területet ilyen teljesen még soha senki sem ku-

tatta át. Most már könnyű lesz az utána jövőknek tájékozódniok. Igen nagy a könyv jelentősége a magyar irodalom története szempontjából is, sok minden rejtett összefüggésre derül belőle fény. A fiatal szerző alapos, sokat összefogó, nagy munkát végzett, amilyet inkább pályájuk delén levő, idősebb kutatóktól szoktunk elvárni. Legkitünőbb sajátága a jó elrendezés, a hatalmas anyag olyan biztossággal van világos, könnyen áttekinthető fejezetekre osztva, hogy ez külön dicséretet érdemel. A minden fejezetet záró bő és érdekes bibliográfia minden irodalomtörténészünknek nélkülözhetetlen segédeszköze lesz.

A könyv valódi kultúrtörténet a javából. Az irodalom fogalmát különben is tágabb értelemben veszi (nem költészettörténetet ad) és így valóban láthatjuk egy csaknem ezeréves szellemi fejlődésnek a menetét benne. A honfoglalás előtti germán emlékeknek is szentel ugyan egy fejezetet, de valóban színésé a keresztény középkor bemutatásánál válik előadása. Német városaink szervezete, a városok és a polgári társadalom kialakulása, az erre vonatkozó irodalmi emlékek, a vallásos élet, az iskolázás, a városi szerzetesrendek, a német kódexirodalom, az első krónikások, a lírai költészet első emlékei, a dráma kezdetei mind külön-külön fejezetben tárnak elénk és fokozatosan beleéljük magunkat ezeknek a segítségével abba az érdekes korbba, amely épen minálunk még azzal a különleges ingerrel is bír, hogy itt a nyugati szellemnek az átláthatásával is van dolgunk, nemcsak egy ősi, egyseges kultúrának céltudatos, egyenes vonalú továbbfejlődésével. Tanulságos ezzel kapcsolatban, amit a szerző a humanizmus német gyökereiről és a reformáció előzményeiről ír. Mondanunk sem kell, hogy a legmodernebb tudományos eredmények teljes ismeretében és birtokában szól e nagy kérdésekhez. Burdach híres fejtegetéseit épügy alapul veszi, mint Strich kisebb cikkeit, Thienemann értekezéseit stb. A reformáció és ellenreformáció mind gazdagabb irodalmának beható ismeretése után a könyv a 18. század és a 19. első felének alkotásaival foglalkozik. Szakembereink legnagyobb része sem ismerheti ezeknek az itt tárgyalt íróknak a legtöbbjét. Meglepő gazdagság tárul itt szemünk elé; sőt még ez a hatalmas kötet is épen ebben a részében válik majdnem száraz név- és

címfelsorolással, annyi mindenről kell megemlékeznie a lehetőleg teljességre törekvő szerzőnek.

Egyik kiemelendő tanulása e könyvnek, hogy a magyarországi német irodalom nyelvben ugyan német, de szelvényben csaknem teljesen magyar. «A XIX. század negyvenes éveig német írónk a magyar államtetthez való ragaszkodásukkal zárt egységben sorakoznak a magyar írók mellé». Még a nagy mértékben, túlzón magyar s magyar nemes Kisfaludy Sándor is így írhatott még a 19. század első felében: «Vannak nekünk igen érdemes Hazánkfiai, kik noha magyarok, mégis németül írtak és ezáltal Hazánknak becsületet, a német Literaturának még nagyobb hirt, nevet és hasznot szereztek». Helyesen látta ő meg, a német íróknak egy másik fontos szerepét is: «hogy ők a Magyarot német írásaikkal jobban megismertették a világgal, mint sem ha magyarul írtak volna. A magyar nem veszt azzal, ha valaki őtet úgy állítja akár egygyenkint, akár nemzetetben a világszínére, a mint van, él, és cselekszik. S ezek azt híven teljesítették». Annyi bizonyos, hogy németnyelvű honi irodalmunk lehangolásával mind kevesebb alkalma volt magának legközelebbi szomszédunknak, Németországnak is jól megismerni bennünket. *Koszó János.*

Politika — társadalomtudomány — pedagógia. Ma, midőn a legtöbb ember unottan fordul el a politikai élet zűrzavarától és tülekedéseitől, kapóra jönnek azok a könyvek, amelyek a politika igazi célját és szerepét mutatják meg. Ráeszmélünk így, hogy amit már-már értelmetlen szóbeszédnek néztünk, tulajdonképpen — tudomány. a sokszor cirkuszi mulatság valójában művészet. Az egyik előttünk fekvő könyv Benedetto Croce: «A politika elemei» című munkája. (Kultúra és Tudomány 52. kötete.) Croce főképpen esztétikai elveiről nevezetes, de tudnunk kell, hogy munkálkodása kiterjedt a filozófia általános problémáira is. A politikai tudomány legfőbb kérdéseit szokott, világos és temperamentumos modorában tekintni át, néhány fejezetében történeti összefoglalást is adva. Rövid, határozott fejtegetéseivel nem egy probléma körül eloszlatja a mesterséges ködöt, amit hosszú elméleti viták teremtettek meg. Elsősorban a realitást, konkrétumokat keresi, absztrakcióktól való irtózása néha túl-

zásba is megy. Az állam lényegét például csak a politikai cselekvések valóságában hajlandó látni, a politika célját a hasznos cselekvésekben. Ezekre a megszorításokra szüksége van, hogy elfogadtassa felfogását; a politika elsősorban gyakorlati és nem filozófiai kérdés, az egyes esetekhez, az élet sokszerűségéhez alkalmazkodó állásfoglalás. Intuíción dolgoz a politika, akár csak a művészet. Az erkölcs és a politikai cselekvések viszonya azonban így súlyos problémává válik, amit Croce ötletesen kerülget (viszonyuk a poétika és költészet szembenállásának megfelelője — szerinte. De vajjon ezeknek kölcsönös szerepe tisztázva van-e?), de megoldani nem tud. Máshol szerencsésebb és a gordiusi csomót sikerül egy találó gondolattal kettévágnia; így midőn kimondja, szabadság és tekintély kölcsönösen feltételezik egymást. Jellemző tisztánlátására, hogy minden gyakorlati szempontja ellenére is, felismeri és értékeli az egyes elméletek történeti jelentőségét, hasznos vagy romboló hatását; az egyenlőségi elvet, a testvériség gondolatát olyan élesen és gúnyosan bírálja, akárcsak egy reakciós, abszolutista gondolkodó.

A másik munka dr. Kérészy Zoltán, egyetemi tanár műve: «A politika mint művészet és mint tudomány». (Pfeiffer Ferdinánd 1926) Eltérően Croce rapszodikus modorától, nyugodt értekezésben, a modern politikai irodalom áttekintésével és bírálatával határozza meg a tudós professzor a politika fogalmát. Megjelöli a politikai tudomány határait; induktív tudomány, elvei, szabályai nem lehetnek általános érvényűek. A fősúlyt ő is az államművészetre, a politikai praxisra helyezi. Őv az elméletek egyoldalú nagybecsülésétől, de megállapítja, hogy szükség van rájuk a tapasztalati anyag rendelkezésénél. Különösen érdekes munkájának az a része, ahol a szociológiai, természettudományos irány tévedéseit mutatja ki.

*

Ezek a tévedések még teljes dogmatikus igazsággént, a kételkedés minden árnyalata nélkül élnek egy erdélyi szerző 1925-ben megjelent nemzetgazdasági munkájában. (Dr. Ligeti Sándor: A társadalmi gazdaság dinamikája. Dicsőszentmárton.) A természettudomány eszközei előtt a világ teljes hódolat, az emberiségnek a világminőség mechanikus szerkezetében való